

Zeitschrift:	Romanica Raetica
Herausgeber:	Societad Retorumantscha
Band:	23 (2020)
Artikel:	Elemaints d'üna grammatica cumparativistica dal rumantsch : idioms e rumantsch grischun
Autor:	Arquint, Jachen Curdin
Rubrik:	L'adverb
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-880982

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 25.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

- vall. *Scha tü nu gnivast, vessna stuvü interrumper las trattativas.*
Scha tü nu füssast gnu, stuvaivna interrumper las trattativas.
- surs. *Ella fuss morta, sch'il medi vegneva buc.*
Ella mureva, sch'il medi fuss buca vegnius.

La soluzion corresponda a la simplificaziun üsitada in talian.

- tal. *Se il mio amico non fosse stato presente,* *Se il mio amico non era presente,*
sarei stato nei guai. *ero nei guai.*

Il princip da simplificaziun vala eir pel rumantsch grischun.

La preschantaziun qua sura muossa cha la tscherna dal modus in frasas ipoteticas po ir in diversas direcziuns. I dà plüssas pussibiltats. Üna o tschella dvainta cul ir dal temp dominanta e s'impuona sco variantia ufficiala. Otras as chattan sco variantas aint ils dialects dals cumüns o aint illa lingua discurrida sco exaimpels per l'uschè ditta «Grammaire des fautes».

341 L'adverb

342 Consideraziuns generalas

Sco cha'l pled «ad + verb» disch, ha l'adverb la funcziun fundamentala da **caracterisar** o da **determinar**

l'«**acziun**» o il «**process**».

El ha dimena – in connex cul «process o pro l'acziun» – üna funcziun chi corresponda in ün tschert sen a quella da l'adjectiv in connex cul «esser».

343 Funcziun da caracterisaziun

Per quai chi reguarda la caracterisaziun es l'analogia tanter adjectiv ed adverb magari manifesta.

Caracterisaziun da l'»**esser**» **adjectiv** *Mirta es üna buna chantadura.*

Caracterisaziun da l'»**acziun**» **adverb** *Mirta chanta bain.*

Sper quista funcziun fundamentala daja eir cumbinaziuns

adverb + adjectiv *Mirta es üna fich buna chantadura.*

adverb + adverb *Mirta chanta fich bain.*

La cumbinaziun adverb + adjectiv dà la possibiltà da cumpletтар la caratterisaziun cun da tuotta sorts nüanzas e vain dovrada jent e suvent.

*Quist film es fich bel.
Quist film es schmalajà bel.
Quist film es dal diavel bel.
Quist film es sul bel.
Quist film es da nar bel.*

In quists exaimpels passa l'adverb d'üna valur neutrala ad üna valur fich affectica. Il pass per rivar a la **caracterisaziun dal nomen sur l'adverb** e na sur l'adjectiv es pitschen.

I's po dir

Quist film es da nar.

Quai tira adimmaint il cas dal frances

Cette salade est très bien

e demuossa cha la caracterisaziun adverbiala e la caracterisaziun adjetivica sun fich sumgliaintas.

I nu's mangla ir uschè dalöntsch per chattar l'analogia: Il tudais-ch nu fa insai ingüna differenza formala tanter l'adjectiv in adöver predicativ e l'adverb.

344 Funcziun da determinaziun

La funcziun da determinaziun es amo plü derasada co quella da la caratterisaziun.

Ils adverbs determinativs **situeschan** l'acziun.

Quai po esser il cas seguond

– il lö	<i>qua, là, dapertuot, leu, sisum, giudem</i>
– il temp	<i>hoz, daman, ussa, mai, adina</i>
– la quantità	<i>bler, pac, avuonda, memia, dapli</i>
– il möd etc.	<i>invidas, jent, fetg, strusch, mal.</i>

Implü po l'adverb

– negar	<i>brich, nimia, na, buc, buca</i>
– confermar	<i>schi, jent, gie, giebein, franc</i>
– metter in dubi	<i>forsa, probabelmaing, podà, matei</i>
– indichar il motiv etc.	<i>perquai, pervi, persuenter, pertgei.</i>

345 Specificaziuns pro l'adverb dal lö

In nu fa star stut cha'l territori alpin chi ama la differenziaziun toponomastica douvra eir ils adverbs per indichar posiziuns topograficas in möd detaglià e raffinà. Id es adüna darcheu gönü observà cha la **tscherna** dals **adverbs dal lö** es suvent dependenta da la **posiziun dal participant** chi s'exprima.

Da Susch p.ex. as vaja

<u>sü</u> Zernez	<u>our a</u> Tavo
<u>sün</u> Engiadina'Ota	<u>our a</u> Cuoira
<u>vi</u> Lavin	<u>our i'</u> Tirol
<u>vi</u> Guarda	<u>aint a</u> Samignun
<u>giò</u> d'Ardez	<u>aint a</u> Firenze
<u>giò</u> Ftan	<u>giò</u> la Bassa
<u>vi</u> la Val Müstair	<u>giò</u> Milan

ARNOLD SPESCHA observa chi nu's va

<u>a</u> Glion	dimpersè
<u>giu</u> Glion	<u>ora</u> Glion
<u>si</u> Glion	<u>enta</u> Glion

tuot tenor dingionder davent chi's va o tuot tenor ingio chi's sta.

In sia *Grammatica Sursilvana* preschainta el üna sistematisaziun sortind da 6 adverbs da basa

<i>enn / enta, enten</i>	1. viers igl intern	dimensiun horizontala
<i>aint in / aint a</i>	2. viers la fin dalla vallada encunter il flum	
<i>ora / or / o</i>	1. viers igl extern	
<i>our a / our in</i>	2. viers la sortida dalla vallada en la direcziun dil flum	
<i>si</i>	1. viers igl ault	dimensiun verticala
<i>sü</i>	2. viers il fil dalla muntogna	
<i>giu</i>	1. viers il bass	
<i>giò</i>	2. viers il pei dalla muntogna	
<i>vi</i>	sin la medema altezia e dall'autra vart dalla vallada, naven dil plidader	dimensiun horizontala
<i>neu</i>	sin la medema altezia e da quella	
<i>nan</i>	vart dalla vallada, viers il plidader	

El conclüda: »En la muntogna semova il carstgaun en in spazi treidimensiunal. La dimensiun horizontala vegn exprimida cun *en* ed *ora*. La dimensiun verticala cun *si* e *giu*. *Vi* e *neu* indicheschan era ina dimensiun horizontala, naven dil plidader ni viers quel.»

Sco ulteriurs elemaints locatifs e direcziunals manzuna'l
cheu, leu, tscheu, sum, dem, sut, sura, dadens, dado(ra), davos, davon, amiez, agrad, speras, tier, viers, afuns, avon, maneivel, lunsch, entuorn.

Id es pussibel da cumbinar ils adverbs da basa in möd fich rich. SPESCHA, Gramm., dà üna tscherna chi illustrescha ils princips e chi muossa cha la varietà da cumbinaziuns es in sursilvan plü vasta co p.ex. in ladin. Tschertas fuormas van as perdond, cun quai cha'l bsögn da differenziar nun es plü avant man in listessa maniera e cha las indicaziuns topograficas sun hoz main detagliadas.

Per glistas d'adverbs saja rinvia a las grammaticas normativas.

346 La fuormaziun dals adverbs

Schi's tschercha da categorisar ils adverbs seguond lur **fuorma** schi's poja distinguere

– adverbs derivants dad adjectivs sur il suffix -maing

*amiaivelmaing
cordialmaing*

– adverbs culla fuorma dad adjectivs al masculin

*ferm
quiet*

– adverbs propri

*brich
fich
nu + verb + mai resp. mai nu + verb
uschea*

Ils adverbs propriis ils plü frequants han suvent diversas variantas formalas

vall. *uschè, uschea, uschetta, uschettas, uschena, uschenas*
surs. *aschi, aschia, schia, schi.*

Scha l'adverb es in posiziun protetica vain dovrà la fuorma cuorta.

vall. *Nu tour stip. Quai nun es uschè mal.*

Sch'el sta sulet, sch'el es dovrà in fuorma absoluta, vegnan dovradas las variantas cun sustegn.

vall.	<i>Uschea nu vaja, tü stoust trar la sua suotoura.</i>
surs.	<i>... ed <u>aschia</u> vinavon</i>
	<i><u>Aschia</u> ni <u>aschia</u>, ei ha num tener la dira.</i>

Aint illa lingua scritta in E gnivan las variantas cun sustegn s-chividas. La fuorma *uschè* gniva resguardada sco fuorma da scrittura ch'ella saja dovrada in möd protetic o absolut. Las variantas cun sustegn valaivan sco dialectalas e familiaras. Pür vers ils ons 60 dal 20avel tsch. s'haja cumanzà a stimar la valur da las variantas. Ellas han tras quai chattà la via eir aint illa lingua scritta.

Interessants sun eir ils

adverbs cun fuorma complexa

vall.	<i>a la buna</i>
	<i>da quai sü</i>
	<i>giò per terra</i>
	<i>in schgniffas</i>
	<i>per main da che</i>
	<i>pel solit</i>
	<i>sainz'oter.</i>

Remarcha a regard la terminologia grammatical.

Sco manzunà nu fa il tudais-ch insai ingüna differenza formala tanter adjectiv ed adverb. Per quel motiv sun pleds chi's po resguardar sco adverbs gnüts subsumats suot il term «Partikel» aint illas grammaticas da scoula pel tudais-ch. Il term grammatical «Partikel» cumpiglia tuot ils pleds invariabels.

347 L'adverb derivà da l'adjectiv cul suffix fuormà a basa dal latin -MENTE

L'istorgia da la fuormazion cul suffix -MENTE demuossa fich bain cha la lingua ha adüna darcheu la tendenza da rimplazzar fuormas dvantadas intransparentas e, tras quai, eir sterilas, cun fuormas chi sun cleras sül schlop.

In latin gniva l'adjectiv dovrà in ün möd plü larg co quai chi'd es üsit hoz aint las linguas neolatinas. I daiva però eir la pussibiltà da fuormar adverbs our dals adjectivs agiundscond il suffix -ITER

LIBERALIS LIBERALITER.

L'adjectiv FORTIS / FORTEM 'ferm' dà dimena ün adverb FORTITER ma sper FORTITER as preschainta eir üna fuorma construida cul substantiv MENS. MENS ha il sen da '*anim'* e sia fuorma MENTE, ün ablativ, pudess gnir tradütta in rumantsch cun '*cun anim'*

FORTE MENTE less dimena dir concretamaing *cun anim ferm.*

La cumbinaziun cun -MENTE sto avair gñü ün successun. Ella ha duos gronds avantags.

Ella es applichabla per fich blers adjectivs.

Ella es be dalunga inclegiantaivla e transparenta.

Cul ir dal temp es -MENTE dvantà la desinenza preferida per fuormar adverbs aint illas linguis neolatinas.

tal.	<i>fortunatamente, gentilmente, parzialmente</i>
fr.	<i>heureusement, gentiment, partiellement</i>

Cun quai cha MENS '*anim'* es **feminin**, es la desinenza **-a** da l'adjectiv in princip la regla per la fuormaziun da l'adverb.

vall.	<i>frais-chamaing</i>
put.	<i>melamaing</i>
surm.	<i>curtamaingt</i>
suts.	<i>tgutgameing</i>
surs.	<i>deplorablamein</i>
rg	<i>libramain</i>

In rumantsch, sco in talian, daja però desinenzas dad adjectivs chi **faciliteschán la sincopa** da l'-**a** dal feminin in cumbinaziun cun **-maing, -maintg, -meing, -mein, -main**.

lad.	<i>intensiv</i>	<i>intensivmaing</i>
	<i>regular</i>	<i>regularmaing</i>
	<i>reguler</i>	<i>regulermaing</i>
	<i>final</i>	<i>finalmaing</i>
	<i>amiaivel</i>	<i>amiaivelmaing</i>
	<i>facil</i>	<i>facilmaing</i>
	<i>spontan</i>	<i>spontanmaing</i>
surm.	<i>final</i>	<i>finalmaintg</i>
	<i>regular</i>	<i>regularmaintg</i>
suts.	<i>finanzial</i>	<i>finanzialmeing</i>
	<i>particular</i>	<i>particularmeing</i>
surs.	<i>principal</i>	<i>principalmein</i>
	<i>regular</i>	<i>regularmein</i>
rg	<i>gentil</i>	<i>gentilmaintg</i>

Quai sun impustüt adjectivs cun daplüssas silbas chi glivran sün **-ar, -er, -al, -iv** accentuà ed adjectivs cul suffix **-el**. Tanter ils idioms daja pitschnas divergenzas: vall. *amiaivelmaing* vs. surs. *fideivlamein*, vall. *relativmaing* vs. rg. *relativamain*.

Decisivs per quistas fuormas specialas paran dad esser impustüt ils consonants **r**, **I**, (**v**). Schi's tegna quint da quista observaziun, schi nu's staja stut da fuormas sco

surs.	<i>posterior</i>	<i>posteriormein</i>	sper	<i>posterioramein</i>
	<i>ulteriur</i>	<i>ulteriurmein</i>	sper	<i>ulteriuramein</i>

Pro adjectivs d'üna silba nun aintra in trais-cha la sincopa.

<i>mal</i>	<i>malamaing</i>
<i>char</i>	<i>charamaing</i>
<i>cler</i>	<i>cleramaing.</i>

La fuorma sün *-maing* chi exista sper l'adverb cuort para d'esser liada qua o là a la sintaxa fixa ed ha valur intensivanta.

<i>ferm</i>	<i>fermamaing</i>
-------------	-------------------

I's disch in ladin

Ella es fermamaing amaleda

é's manaja ch'ella haja üna greiva malatia.

Ella es ferm amaleda

indicha üna malatia forsa ün grà main seriusa. Schi's prouva da cumbinar *fermamaing* cun ün verb sco *plouver*, schi's faja l'experiènza cha üsítada es be la cumbinaziun cul adverb cuort, dimena

I plouva ferm.

In general as poja dir cha la fuormaziun cun *-maing* es fich vitala. Eir scha B. TSCHARNER, Gram. suts., disch cha la «finiziùn *-meing*» gajja in sutsilvan «ampò ad amblidàンza».

Il salüd ladin *allegra!* vain jent cumplèttà e dvainta *allegramaing!* Impustüt schi s'as cugnuoscha bain e schi's voul svagliar ün'atmosfera da bun contact o da buna glüna.
Dovrada es eir la fuorma *dacourmaing*, sper *cordialmaing*, sco fuorma intensivada per *da cour*.

Aint ill'uraglia es pro blers partecipants la fuorma *frais-chamaing*.
Tras l'istorgia o tras chanzuns patrioticas

Hai frais-chamaing inavant Grischuns! (G. BARBLAN).

Il DRG 5, 549, dà bels exaimpels, sco quel per Sagogn

Ussa mai figei frescamein vinavon!

La desinenza *-maing* serva eir a transfuormar particips passats in adverbs

No til vain admoni repetidamaing.

Ella ha perfin servi ad inventar üna fuorma pleonastica da l'adverb *puchà* 'leider' in vallader

Puchadamaing nun haja pudü gnir plü bod.

La fuorma rimplazza hoz qua o là ils adverbs currants *malavita* o *displaschaivelmaing* cul sen da 'leider'

Malavita nun haja pudü gnir plü bod.

Displaschaivelmaing nun haja pudü gnir plü bod.

348 L'adverb cuort

I nu fa fadia da chattar exaimpels pel adöver da l'adverb cuort.

vall.	<i>Martin cuorra svelt.</i> <i>Regula discuorra plan.</i>
put.	<i>Giachem chaunta cun schlauntsch, ma suvent fos.</i> <i>Claudia ho guardo be tais.</i>
surm.	<i>El lavoura mengia spert.</i> <i>Chel lò vei betg ple cler.</i>
suts.	<i>La damàn savastgeschan igls unfànts speart.</i> <i>Igl cuza gitg, antocen ca Martegn vean.</i>
surs.	<i>Ella sa raquintar stupent.</i> <i>Vus veis paterlau incuntin.</i>

Ils exaimpels preschiantats dan la pussibiltà da s'imaginar co cha'ls adverbs cuorts s'han stabilits. Sco constatà sü sura s'inserva il latin suvent da l'adjectiv impè da l'adverb per caracterisar l'acziun.

Sper üna construcziun

CONTENTUS EST o EST CONTENTUS

as chatta in möd analog eir frasas sco

TERTIUS LABORAT CONTENTUS.

MULIERES LABORANT CONTENTAE.

Il listess passagi, main spectacular, es quel chi maina da

El es svelt. > *El cuorra svelt.*

La fuorma invariada as stabilischa, l'accord nu s'impuona plü.
La fuorma da l'adverb s'ha fixada.

Ella es svelta. > *Ella cuorra svelta.*

Schi's tschercha da differenziar ils adverbs seguond lur semantissem, as poja rivar a prunas da categorias. Cun quai cha las differenzas semanticas nun han ün effet grammatical direct, esa indichà da rinviar a las grammaticas normativas chi categoriseschan ils adverbs tuot tenor il spazi chi dedichan al tema in ün möd plü o main differenzià. La s-chala la plü differenziada as chatta in SPESCHA, Gramm.

349 La posiziun da l'adverb

La posiziun da l'adverb as dà d'üna vart tras il **semantissem specific** da l'adverb e tras il **reliev** cha'l partecipant o la partecipanta voulan dar a l'adverb dovrà.

350 L'adverb nu vain miss in evidenza

El characterisescha l'acziun ed es **postpost**.

vall.	<i>Martina lavura <u>svelt</u> e <u>bain</u>. Il referat es stat <u>pac</u> da flà.</i>
put.	<i>Quist purtret nu vela <u>bger</u>. Eau nu poss gnir damaun. <u>Ma eau telefon lura aucha</u>.</i>
surm.	<i>la va tschartgea <u>dapertot</u>. El raschunga <u>plang</u>.</i>
suts.	<i>Martegn po betg or da letg <u>la damàn</u>. Que um mida <u>savens</u> sieus pareri.</i>
surs.	<i>Nus acceptein <u>bugen</u> vossa envitaziun. Ellas vegnan <u>proximamein</u>.</i>

El characterisescha ün adjектив o ün adverb ed es **antepost**

vall.	<i>Quista soluziun es <u>praticamaing</u> exclusa. Sia idea m'ha parü <u>sten</u> curiusa.</i>
put.	<i>Il president ho declaro la <u>cosa tuot</u> in uorden. Cilgia pera <u>fich</u> interesseda.</i>
surm.	<i>Ella lavoura <u>mengia</u> spert. El è ena persunga <u>fitg</u> stimada.</i>
suts.	<i>El e ussa <u>meins</u> malanschignevel ca ple bòld. Igls unfànts digls Spinas en <u>quasi</u> carschieus.</i>
surs.	<i>El ei <u>bunamein</u> sclaus dalla societad. Quei ei ina metoda <u>ordvar</u> perschudenta.</i>

Remarcha

Fuormlas cuortas sco

vall.	<i>Üna lavur mal fatta.</i>
put.	<i>Ün iffaunt bain s-chaffieu.</i>

nu funcziunan adüna seguond il listess model. I dà cas ingio cha la postposiziun es stringenta

Da tschella vart pon eir postposiziuns esser tuottafat üsitadas

vall. *I's po dir cha quist es fat bain.*
 Puchà! L'affar es cumbinà mal.

351 L'adverb es miss in evidenza

El vain plazzà al cumanzamaint da la frasa o da l'unità ritmica

vall.	<i>Sco <u>daman</u> nu vaja.</i>
	<i>Bain nu's poja dir cha quai saja fat.</i>
put.	<i>Adüna nun es el da buna glüna!</i>
	<i>Svelt nun hest güsta reagieu.</i>
surm.	<i>Mintgatant canta el pulit bagn.</i>
suts.	<i>Da tains an <u>tains</u> sasaint jou isolada.</i>
surs.	<i>Dadens stain nus buca cun quella bial'aura.</i>
	<i>Cheu eis ei da far pauc pli.</i>

El tschüffa reliev tras üna **posa** o tras ün'**intercalaziun**

vall.	<i>I's po esser cuntaint cun sia prestazion, <u>generalmaing</u>.</i>
put.	<i>Mario nun es a chesa, <u>pel solit</u>, da quistas uras.</i>
surs.	<i>Nus sevesein, <u>sco usitau</u>, gl'emprem mardis dil meins.</i>
	<i>Quellas decoraziuns ein da cattar, <u>oravontut</u>, el Tirol dil Sid.</i>

Insai as cumporta l'adverb, in quists cas, sco otras unitats sintacticas chi's voul metter in evidenza. Ils princips sun ils listess.

352 La graduazion da l'adverb qualificativ

Fuormas analiticas

positiv	cumparativ	superlativ
		<i>il plü, pü, pi, ple, pli tard</i>
<i>tard</i>	<i>plü, pü, pi, ple, pli tard</i>	<i>pussibel, pussebel, pussevel, pusseivel, pussaivel</i>
	<i>main, manc, mains, meins tard</i>	<i>il main, manc, mains, tard</i>

Agüd per leger la tabella

Pro'l superlativ es agiunta la specificaziun *pussibel*, per dar vita a la fuorma. I nu füss radschunaivel dad indichar fuormas be per cha la tabella grammatical saja «cumpletta».

Fuormas sinteticas

Sco pro l'adjectiv daja eir pro l'adverb ün pêr restanzas da la graduaziun latina

lad.	<i>bain</i>	<i>meglder / mê</i>	<i>il meglder</i>
surm.	<i>bagn</i>	<i>migler</i>	<i>igl migler</i>
suts.	<i>bagn</i>	<i>miglior</i>	<i>igl miglier</i>
surs.	<i>bein</i>	<i>meglier</i>	<i>il meglier</i>
rg	<i>bain</i>	<i>meglier</i>	<i>il meglier</i>
vall.	<i>mal</i>	<i>pê</i>	<i>il pê da tuot</i>
put.	<i>mel</i>	<i>pês</i>	<i>il pês</i>
surm.	<i>mal</i>	<i>mender</i>	<i>igl mender</i>
suts.	<i>mal</i>	<i>mender</i>	<i>il mender</i>
surs.	<i>mal</i>	<i>pir</i>	<i>il pir</i>
rg	<i>mal</i>	<i>pir</i>	<i>il pir</i>
vall.	<i>pac</i>	<i>damain</i>	
put.	<i>poch</i>	<i>damain</i>	
vall.	<i>bler</i>	<i>daplü</i>	
put.	<i>bger</i>	<i>dapü</i>	

Sper quistas fuormas sinteticas existan eir quellas analiticas. SPESCHA, Gramm., cussaglia da preferir las fuormas sinteticas per la lingua scritta. In E as doda e's scriva ün sper tschel

*I va meglder.
I va plü bain.*

Las fuormas analiticas sun sustgnüdas dal sistem da graduaziun analitic chi'd es ferm. Las fuormas sinteticas, da lur vart, sun sustgnüdas d'una seria da möds da dir.

E	<i>I va da mal in pê. Il pê da tuot. Tant meglder. A la pêra.</i>	S	<i>Ei va da mal en pir. Pli ch'ins vul, meins ch'ins ha. Pli ch'ins sevila e mender e ch'ei va. Ton meglier. Ton mender.</i>
---	---	---	--

353 L'adverb in funcziun da pronom per chosas

Schi s'as tira adimmaint cha'ls pronoms **ne** e **ci** dal talian ed ils pronoms **en** ed **y** dal frances stan in stret connex culs **adverbs dal lö INDE** ed **IBI** dal latin, schi nu's staja statut cha l'adverb po survgnir eir la funcziun d'ün **rimplazzant chi denominescha üna chosa**.

lad.	<i>Ingio hast miss <u>las clavs</u>?</i>
	<i>I sun sün cumoda. Eu vegn güsta per <u>davo</u>.</i>
surs.	<i>Jeu hai cumprau quei cudesch e pagau 30 francs <u>per-suenter</u>.</i>

Il fat cha la cumbinaziun *per davo*, *persuenter* es la plü frequainta in funcziun da pronom per chosas ha da chefar culla locuziun

ir per qch., qchs. cul sen da 'holen'.

Schi's tratta da persunas, as cumbina la preposiziun *per* cun ün pronom personal

Eu vegn per tai a la staziun. Ich hole dich am Bahnhof ab.

Schi's tratta da **chosas**, as cumbina la preposiziun *per* cun **davo / suenter**.

Sper *davo / suenter* vain in consideraziun eir la fuorma *lander / lunder*. In ladin as cugnuoscha la fuorma *dalander* – ün pa antiquada – e *lander-via*, in sursilvan impustüt *vidlunder* (cf. cif. 10, 413).

354 Adverbs dal lö o dal temp impè dad adjectivs

Chi chi's metta a tradüer fa l'experiensa cha'l rumantsch sguincha adjectivs dal temp e dal lö massa abstracts e s'inserva da l'adverb derasà e vital in denominaziuns toponomasticas.

Impè dals adjectivs *absaint, anteriuor o posteriuor* as preferischa in rumantsch las fuormas currantias *davent, davant e davo*.

I's disch

vall.	<i>no eschan davent</i>	impè da	<i>no eschan absaints</i>
	<i>las roudas davo</i>		
surs.	<i>las rodas davon</i>		

Cumbinaziuns tanter **substantiv ed adverb** sco

vall.	<i>Alp Dadaint</i>
surs.	<i>Alp Dadens</i>
tal.	<i>Val di Dentro</i>

stan in stret connex cullas cumbinaziuns **verbs + adverb** in cas sco

vall.	<i>gnir aint, trar aint, trar oura</i> etc.
surs.	<i>ir si, veginr giu.</i>

Las fuormas analiticas vegnan dovradas plü jent co verbs «sintetics» sco *ascender, descender, sortir, entrar, as vestir, as spogliar*. Il proceder es trattà manüdamaing da DUMENIC ANDRY in sia lavur da licenziat «Verben des Typs *dir aint, dir oura, dir giò, dir sü* im Rätoromanischen des Unterengadins» 1993. Sco cha LUCIA WALTHER fa resortir es quai ün fenomen fich derasà eir in otras linguas. Il proceder linguistic per las cumbinaziuns substantiv + adverb e verb + adverb ha ragischs sumgliaintas: la soluziun transparenta e concreta cumbinada cul adverb vain preferida, tant per la classa nominala co per la classa verbala.

ingl.	<i>to call in</i>	impè da	<i>to visit</i>
	<i>to put up with</i>	impè da	<i>to tolerate</i>
	<i>to push for</i>	impè da	<i>to insist</i>
	<i>to rule out</i>	impè da	<i>to exclude.</i>